

2721

١٠٠

١

۲۴۶

حسین

www.ketab.ir

سرشناسه: حکمت آرا، محمد کریم، ۱۳۶۰ -
عنوان: نبوت از دیدگاه امام محمد غزالی و خواجه نصیر الدین طوسی

تکرار نام پدیدآور: مؤلف محمد کریم حکمت آرا

مشخصات نشر: قم: یاران قلم، ۱۳۹۸

مشخصات ظاهری: ۲۴۴ ص.

یها: ۲۵۰۰۰۰ ریال ISBN 978-964-2545-88-8

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۳۵] - ۲۴۴: همچنین به صورت زیرنویس

موضوع: نبوت

موضوع: غزالی، محمد بن محمد، ۴۵۰ - ۵۰۵ ق. - دیدگاه درباره نبوت

موضوع: غزالی، محمد بن محمد، ۴۵۰ - ۵۰۵ ق. - نقد و تفسیر

موضوع: نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد ۵۹۷ - ۶۷۲ ق. - دیدگاه درباره نبوت

موضوع: نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد، ۵۹۷ - ۶۷۲ ق. - نقد و تفسیر

موضوع: نبوت - متون قدیمی تا قرن ۱۴

رده بندی کتبی: ۱۳۹۸، ۲۰ ن ۲۷ ح / BP ۲۲۰

رده بندی یایی: ۲۹۷ / ۴۳

شماره ثبت: ۵۱۰۹۷۸۲

نبوت از دیدگاه امام محمد غزالی و خواجه نصیر الدین طوسی

مؤلف: محمد کریم حکمت آرا

ناشر: یاران قلم

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۹۶۴-۲۵۴۵-۸۸-۸

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤلف می باشد.

نبوّت از دیدگاه

امام محمد غزالی و خواجه نصیرالدین طوسی

مؤلف:

محمد کریم حکمت آرا

تقدیم به

سرور کائنات، آن منجی آخرین و خاتم النبیین، پیامبر اکرم حضرت محمد مصطفی ﷺ، ائمه اطهار علیهم السلام، آن انوار هدایت، هادیان طریق نجات بشریت، پیروان صالح و صادق ایشان و عالمان فرهیخته‌ی تمدن بزرگ اسلامی که با کوشش و جهد خویش، پایه‌های فکری و نظری خود اسلامی را در جهان مستحکم و استوار ساختند.

تقدیم به روح بلند و ملکوتی حضرت امام خمینی رحمه الله و نائب بر حق حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه‌ی ظهوره که در عصر کنونی رفتارشان احیاگر اسلام ناب محمدی ﷺ و افکارشان تبیین دینداری دنیای معاصر و هویت بخشی به نسل جوان امروزی و فردای ما را رقم زده است.

فهرست مطالب

۱۱	سخن آغازین.....
۱۳	مقدمه.....
۱۷	فصل اول: نگاهی به زندگی و آثار.....
۱۹	امام محمد غزالی.....
۲۶	روش علمی غزالی.....
۲۹	اثر اندیشه غزالی در فرهنگ اسلامی.....
۳۰	تألیفات و آثار غزالی.....
۳۵	خواجه نصیرالدین طوسی.....
۳۵	زندگی علمی خواجه نصیرالدین طوسی.....
۳۷	رصدخانه مراغه.....
۳۷	آثار خواجه نصیرالدین طوسی.....
۴۳	برخی از نظرات و آراء خاصه خواجه طوسی.....
۴۵	فصل دوم: تبیین اصطلاحات بنیادی.....
۴۷	تعریف نبوت.....
۴۸	خبر.....
۴۹	جای مرتفع.....
۵۱	راه روشن.....
۵۱	صوت خفی.....
۵۲	صاحب خبر مهم.....
۵۴	ماهیت نبوت.....
۵۸	نبوت نزد اهل سنت و تشیع.....
۵۹	دلایل نقلی.....
۶۱	دلایل عقلی.....

بیان مسئله عصمت انبیاء.....	۶۳
بیان مسئله معجزه انبیاء.....	۶۶
مباحث تکمیلی و بیان دیدگاه حضرت امام خمینی علیه السلام	۶۷
نبوت در مقام واحدیت.....	۶۸
نبوت حقیقت محمدیه.....	۶۸
نبوت اسم اعظم.....	۶۹
نبوت عالم عقول.....	۶۹
نبوت تشریفی.....	۶۹
عصمت انبیاء پیش از بعثت در نزد اهل سنت و تشیع.....	۷۰
دلیل عقلی.....	۷۲
دلیل نقلی.....	۷۳
بیان حکمای اسلامی در باب نبوت.....	۷۵
بیان اشاعره.....	۷۶
بیان ماتریدیه.....	۷۷
بیان معتزله.....	۷۸
بیان امامیه.....	۷۸
تفاوت معجزه، کرامت و سحر.....	۸۴
به واسطه مدعی نبوت محقق شود.....	۸۴
مطابق با خواسته او باشد.....	۸۵
دیگران از انجام آن عاجز باشند.....	۸۵
همرا با تحدی باشد.....	۸۶
خصوصیات نبی.....	۹۸
اجتناب از حرام خواری.....	۹۸
اجتناب از صدقه.....	۹۹
عفت و پاکدامنی.....	۹۹
صداقت و پابندی به عهد.....	۱۰۰
امانت‌داری.....	۱۰۰
مبارزه با سنت‌های غلط اجتماعی.....	۱۰۱

۱۰۱.....	دوری گزیدن از بتکده‌ها و بت پرستان
۱۰۲.....	دوری جستن از گردهمایی‌ها و شب‌نشینی‌های قریش
۱۰۲.....	کمال عقل و ذکاوت و وقت رأی، و ویژگی‌های دیگر
۱۰۳.....	اصالت خانوادگی
۱۰۴.....	استضعاف
۱۰۶.....	موضع‌گیری در برابر مترفین و ابرقدرت‌ها
۱۰۷.....	نفوذ خارق‌العاده‌ی آنها در میان توده‌های مستضعف
۱۰۷.....	شکست‌ناپذیری اراده
۱۰۹.....	فصل سوم: دیدگاه امام محمد غزالی
۱۱۱.....	تعریف و ماهیت نبوت
۱۱۴.....	موضع در باب نبوت
۱۱۹.....	ویژگی‌های نبی
۱۲۱.....	مسئله وحی
۱۳۱.....	ضرورت و عدم ضرورت وجود نبی
۱۳۴.....	اعجاز و معجزه
۱۴۵.....	فصل چهارم: دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی
۱۴۷.....	معنای نبوت
۱۵۰.....	نبوت عامه و خاصه
۱۵۰.....	نبوت عامه
۱۵۶.....	ملاک‌های اثباتی نبی
۱۵۶.....	از طریق اخبار پیامبر قبلی
۱۵۶.....	دیدن معجزه
۱۵۶.....	نگرش در پیام و محتوای رسالت
۱۵۷.....	نبوت خاصه
۱۵۷.....	معجزات
۱۵۸.....	دلیل طبیعت نبوت
۱۵۸.....	دلیل انتخاب و ترقی
۱۵۹.....	دلیل اخبار پیامبران پیشین

۱۵۹.....	تقسیم‌بندی نبوت از نظر متکلمان.....
۱۵۹.....	اثبات نبوت پیامبر گرامی اسلام ﷺ.....
۱۶۱.....	بحثی در سرّ معجزه بودن قرآن.....
۱۶۲.....	نسخ شرایع.....
۱۶۴.....	عام و فراگیر بودن پیام آن حضرت ﷺ.....
۱۶۵.....	افضل بودن آن حضرت از ملانکه و سایر پیامبران.....
۱۶۶.....	تأملی در معنای وحی.....
۱۶۹.....	ویژگی‌های نبی.....
۱۷۲.....	عدم مُزدخواهی.....
۱۷۳.....	وحدت در امر نبوت، وحدت پیام‌های انبیاء است.....
۱۷۳.....	عدم ناسازگاری در پیغام نبی.....
۱۷۴.....	صراحت زبان و روشنی بیان.....
۱۷۴.....	عصمت و دلایل آن.....
۱۷۴.....	تعریف عصمت.....
۱۷۶.....	دیدگاه‌ها در مورد عصمت.....
۱۷۷.....	حقیقت عصمت.....
۱۷۸.....	لزوم عصمت.....
۱۷۸.....	عصمت اعتقادی یا فکری.....
۱۷۹.....	عصمت تبلیغی.....
۱۷۹.....	عصمت فتوایی.....
۱۷۹.....	عصمت اعمالی و اخلاقی.....
۱۸۰.....	دلایل عصمت.....
۱۸۱.....	معجزه و شرایط آن.....
۱۸۹.....	وجوه اعجاز قرآن.....
۱۹۷.....	ویژگی‌های پیامبر اسلام.....
۲۰۱.....	فصل پنجم: نگرش تطبیقی.....
۲۰۳.....	مبانی کلامی نبوت.....
۲۱۱.....	وحی و مبانی آن.....

۲۱۶.....	تشابه در اندیشه.....
۲۲۳.....	اختلاف دیدگاه در ویژگی های نبی.....
۲۲۷.....	معجزه، شرایط و دلایل اعجاز.....
۲۳۵.....	کتاب شناسی.....

www.ketab.ir

سخن آغازین

از جمله مسائل قابل تأمل در جامعه کنونی ما، توجه نسل جوان به معارف اسلامی و تلاش برای بالا بردن شناخت و آشنایی آنها نسبت به این مهم می‌باشد. در طول تاریخ اسلام، اندیشمندان بسیاری بوده‌اند که توان و شرایط لازم را برای آشنا ساختن نسل‌های گذشته و امروزی با دین مبین اسلام و مذاهب آن مد نظر قرار داده و از بینش آینده‌نگری لازم نیز برخوردار بوده‌اند.

اهمیت و نقش بنیادین آشنایی با اصول اعتقادی ادیان در حیات اعتقادی جوامع بشری بر کسی پوشیده نیست، چرا که امروزه مفهوم دین و دینداری در مقابل با پوشش‌های جهانی شدن بیش از هر زمان دیگری دچار تحول گردیده است؛ گفتنی است اعتقادات جوامع می‌تواند در سیاست، حفظ استقلال، فرهنگ، اقتصاد، همبستگی اجتماعی و اتحاد، ارزش‌های عقیده‌ای و هویت ملی آن جامعه نقش بسزایی را ایفا نماید. خوشبختانه در سال‌های اخیر در کشور ما، اهتمام به خلق آثار ارزنده در حوزه مطالعات فکری معارف اسلامی شده است، اما در خصوص تطبیق وحدت نظر این دو اندیشمند با اقدامی صورت نگرفته؛ بنابراین در این خصوص نیازمند تدوین اثری نسبتاً فراگیر و روان برای معرفی ابعاد و جنبه‌های فکری مقوله‌ی اعتقادی در باب نبوت از منظر این دو اندیشمند می‌باشد.

مقدمه

«اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾»^۱.

بخوان به نام پروردگارت! که [جهان و موجوداتش را] آفرید «۱» انسان را از خون لخته به وجود آورد «۲» بخوان! درحالی که پروردگارت کریم‌ترین [کریمان] است «۳» همان که به وسیله‌ی قلم، [نوشتن و ثبت کردن را] آموخت «۴» [و] به انسان آنچه را که نمی‌دانست آموخت «۵»

به نام نامی یگانه خالق که سیاس و ستایش تنها سزاوار اوست. آن ذات بی‌مثال و وجود بی‌مانندی که از راه لطف و کرم خویش خلعت آفرینش و گزینش را به انسان ارزانی نمود و او را در خاکدان دنیای دون، مقام بی‌چون بخشید و تاج تکریم و جانشینی خویش بدو عطا فرمود و راه لقای خویش را با فرستادن برگزیده‌ترین خلائق خویش، آن پیام‌آوران نور و مهربانی، نجات‌دهندگان از جور و ظلمت، بر او هموار ساخت. درود و رحمت حق تعالی بر آن منجی آخرین و خاتم النبیین که با دم مسیحایی خویش حیات طیبه را به کالبد فانی و ناسوتی انسان‌ها بخشید و راه‌هایی از نفس‌پلید و دشمن‌برون، شیطان‌لعین را برای همگان هموار ساخت. درود بی‌انتها می‌فرستیم بر امین خداوند و افضل‌ترین انبیاء، ندادنده‌ی دادگری و رستگاری، رهاننده‌ی از جهل و بی‌خبری، حضرت محمد مصطفی ﷺ و خاندان پاک و مطهرش علیهم‌السلام.

مسئله‌ی معیارها و موازین فکری و جهان‌بینی، در زندگی و سعادت انسان‌ها از مقام اهمیت شگرفی برخوردار است. معیارهای فکری و اعتقادی یکی از عوامل بسیار مؤثر شکل دادن به زندگی انسان‌ها و اجتماع می‌باشد. با دقت در تاریخ بشری، انواع گوناگونی از جهان‌بینی و موازین فکری در اقوام و جوامع مختلف، تشخیص داده می‌شود که پاره‌ای در نهایت انحطاط و پاره‌ای دیگر مثبت و ارزشمند بوده‌اند. نهضت خدایی پیامبران در اولین قدم، برخورد مستقیم با موازین فکری و اعتقادی با مردم داشته و آنها در قدم اول با جهان‌بینی‌های منحط و محدود و مادی جوامع، درگیر شده و به مبارزه برخاسته‌اند، سپس مکتب خود را عرضه داشته و به دنبال آن در سازندگی فکری بشر قدم می‌نهادند. در تمام اعصار، کسانی که می‌توانستند مسائل دور از ماده و مادیات را تعقل و فهم کنند، اندک بوده و اکثریت در بند عالم جسمانی قرار داشتند و اندیشه‌شان در این مدار، دور می‌زده است. ما معتقدیم افرادی به وسیله ادراک و شعوری مرموز و ویژه خود، از آفریدگار جهان تعالیمی دریافت می‌کردند که سعادت و جهان را برای بشریت به همراه داشت که خداوند ایشان را مأمور می‌ساخت که این تعالیم را، که هم خیر دنیوی داشت و هم اخروی، به مردم تبلیغ کرده و در دسترس عموم بگذارند.

در حوزه‌ی مسائل اعتقادی دین مبین اسلام، موضوع شناسایی راهنما، دارای اهمیتی ویژه و جایگاهی بسیار والا می‌باشد. نیازمند بودن بشریت به دین و آیین آسمانی یک موضوع بسیار ضروری و مهم است. ما در طول تاریخ شاهد ظهور پیامبران مختلف با شریعت‌های متفاوت بوده‌ایم، لذا با آمدن پیامبری با شریعت جدید او جانشین شریعت و پیامبر پیش از خود می‌گردید.

در این کتاب مسئله‌ی نبوت که به عنوان رشته‌ی ارتباطی انسان با خالق یگانه مطرح می‌گردد، با نظر به ارتباطش با خدای متعال، عالی‌ترین درجه برای یک انسان می‌باشد، پس کسی که به عنوان پیامبر حمل‌کننده‌ی نبوت می‌باشد، باید نمونه‌ی عالی از انسانیت بوده و می‌تواند به عنوان نمونه یک انسان کامل و تکامل یافته، انسان‌های دیگر را نیز به کمال، رشد و سعادت والایی برساند؛ این مسئله در علم کلام و فلسفه ثابت شده می‌باشد. اصل نبوت

یکی از پنج اصل از اصول دین الهی اسلام می‌باشد. همچنین در بین جمهور مسلمین اعم از مذاهب اهل سنت و تشیع، به آن اعتقاد راسخ داشته و لازم به ذکر است در این کتاب دیدگاه پیروان این دو مذهب از دین مبین اسلام که دارای مشترکات بسیاری هستند ولو این‌که با اندک اختلاف‌هایی همراه می‌باشد، مد نظر قرار می‌گیرد. این اصل از اصول دین از جمله موضوعاتی هست که متفکران از جمله متکلمان، فقها، فلاسفه و حتی عرفا نیز به بحث در این خصوص پرداخته‌اند. از این میان دانشمند ابو حامد امام محمد غزالی طوسی یکی از متکلمین اشعری با گرایش صوفیانه مسلمان با مذهب اهل سنت و متفکر دیگر خواجه نصیرالدین طوسی از متکلمین مسلمان نامی با مذهب تشیع می‌باشد، با ابراز نظراتی مشابه و گاهی متفاوت که در گرایش‌های فکری هر دو اندیشمند در مواجهه با آرای کلامی و فلسفی رویکردی منتقدانه در پیش گرفته‌اند، به چشم می‌خورد. بیان این موضوع الزام‌آور است که در حوزه‌ی بحث‌های کلامی نگاه تطبیقی در جامعه‌ی امروزی، چندان مورد توجه نیست در حالی که می‌توان در پرتو این مقایسه برخی از خلأهای موجود در اندیشه‌های کلامی را پر نمود. بنابراین با توجه به این مهم ما بر آن شدیم تا در خصوص موضوع مطرح شده به تحقیق و پژوهش پرداخته و ضمن بررسی اختلاف اندیشه آنها سعی در بیان وحدت نظر این دو اندیشمند نامی در حوزه فکری کلامی بحث نبوت، مفهوم، مبانی و شاخصه‌های آن از دیدگاه امام محمد غزالی از اندیشمندان برجسته اهل سنت و خواجه نصیرالدین طوسی یکی متفکران شیعه مورد بررسی و ملاک نظر خویش قرار دهیم.

و من الله توفیق

محمد کریم حکمت آرا - بهار ۱۳۹۸